

CHET TILINI O'QITISHDA 5E MODELIDAN FOYDALANISH

N.M.Muhammadiyeva

TDPU, 1-bosqich magistri

G.Shermatova

TDPU, 2-bosqich talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15308938>

ARTICLE INFO

Received: 18th April 2025

Accepted: 20th April 2025Published: 30th April 2025

KEYWORDS

5E ta'lim modeli, 5E ta'lim modeli bosqichlari, STEM yondashuvi, Engage, Exploration, Elaboration, Explanation, Evaluation.

ABSTRACT

Maqolada o'quv materiallarini loyihalash jarayonini soddalashtirish uchun konstruktivizm nazariyasiga asoslangan 5E modeli haqida ma'lumotlar yoritilgan. Model tarixi haqida qisqacha to'xtalib o'tilgan. Xususan, ingliz tilini samarali o'qitishda ushbu modelning o'rni va ahamiyati ko'rib chiqiladi.

Bugungi kunda maktablarda dars jarayonini yanada mazmunli va interaktiv tarzda olib borish uchun ko'plab modul hamda metodlar mavjud. Ulardan biri : 5E modulidir. 1962-yilda amerikalik o'qituvchi Myron J. Atkin va amerikalik fizik Robert Karplus "tadqiqot", "terminologiya" va "tushunchalarni qo'llash"ni o'z ichiga olgan o'rganish siklini ishlab chiqdilar. Natijada o'quvchilarda fanlarga qiziqish paydo bo'ldi, savollar bera boshladi va ular o'z fikrlariga tanqidiy nazar bilan qarash zarurligini aniqladilar. Atkin-Karplus modeli 5E ta'lim modelining asosi hisoblanadi. U 1987-yilda Amerikaning Bscs Science Learning ta'lim va tadqiqot instituti tomonidan ishlab chiqilgan bo'lib STEM yondashuviga asoslangan yoki biror tabiiy fanlarga oid darsni rejalashtirish sxema bo'yicha amalga oshiriladi va dars 5 bosqichga bo'linadi. Har bir bosqichning o'z maqsadi bor. Ingliz tilida bosqichlarning nomlari E harfi bilan boshlanadi, shuning uchun ham bu metod 5E moduli deb yuritiladi:

1) Engage (qiziqtirish) - ushbu bosqichda o'tilgan va yangi mavzuni bir-biri bilan bog'lash kerak. Bu bosqichning maqsadi o'quvchilarga bilimlarni egallashning ahamiyatini anglashiga yordam berishdan iborat. Materialni tayyorlashda "Bu nima uchun?" degan savolga javob topish, o'rganish jarayonida olingan bilimlar qayerda yoki qachon foydali bo'lishi haqida tushunchalar hosil qilinadi.

2) Exploration (tadqiqot) — ushbu bosqichda o'qituvchi amaliy faoliyatni taklif qiladi. O'quvchilar muammoni o'rganadilar va savollar berishni, farazlarni ishlab chiqishni va o'zgaruvchilarni sinab ko'rishni boshlaydilar. Mavzuning asosiy tushunchalari aniqlanadi va o'quvchilar ularni tadqiq qilishi uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni rivojlantiradilar. Bu bosqichda o'quvchilar ilmiy uslub haqidagi tushunchalari bilan bir qatorda laboratoriya malakalarini ham oshiradilar. O'quvchilar guruhlarda hamkorlikda ishlaydi va o'z tadqiqotlari haqida fikr yuritishni o'rganadilar. O'qituvchi to'g'ridan-to'g'ri ko'rsatmalar bermaydi, aksincha, u so'rovga asoslangan savollar orqali jarayonni boshqaradi.

3) Explanation (tushuntirish)—o'quvchilar oldingi bilimlarini tadqiqot orqali olingan tajribalar bilan bog'laydilar. O'qituvchi tushunchalarni tushuntiradi, o'quvchilar esa o'z tadqiqotlari asosida xulosa chiqaradilar.

4) Elaboration (ishlab chiqish yoki mustahkamlash) — o'quvchilar yangi bilimlarni oladilar va ularni yangi vaziyatlarda qo'llaydilar. O'qituvchi yangi savollarni qo'yadi va o'quvchilarga

javob izlash imkoniyatini beradi. Bu vaqt davomida aniq mavzular bo'yicha bilimlar umumlashtirilib, o'quvchilar ongida chuqurlasha boshlaydi.

5) Evaluation (baholash) — o'quvchilar o'zlarining o'quv jarayonini baholaydilar. Ular bilganlarini topshiriqlar, norasmiy va rasmiy baholash orqali ko'rsatishlari mumkin. O'qituvchilar muvaffaqiyatni o'quvchilarning jarayondagi harakatlarini, norasmiy va rasmiy baholash orqali baholaydilar. Ular mavzuni o'rganish davomida aniqlangan noto'g'ri tushunchalarini ko'rib chiqadilar va barcha noto'g'ri tushunchalar tuzatilishini ta'minlaydilar. O'qituvchi o'quvchilar yangi bilimlarini qo'llashlari kerak bo'lgan muammoni hal qilish stsenariysini taqdim etadi. O'quvchilar ilmiy tushunchalarni tushunishning og'zaki yoki yozma dalillarini taqdim etishlari mumkin. Chet tilini o'rganishda 5e modelidan foydalanishni va uning afzallik tomonlarini ko'rib chiqamiz.

1. Test va imtihonlardagi o'rni : qisqa testlar (multiple choice, true/false questions); yozma ishlar (insho, fikr bildirish, esse); listening test (audio eshitib, savollarga javob berish).

2. Amaliy baholashdagi o'rni : suhbat (Speaking Test) – o'quvchilar mavzuga doir fikr bildiradi; rol o'ynash (Role-play) – haqiqiy hayotiy vaziyatlarni jonlantirish; prezentatsiya – o'quvchilar mavzu bo'yicha taqdimot tayyorlaydi.

3. O'zaro va o'zini baholashdagi o'rni : o'zaro baholash (Peer assessment) – guruhdoshlari bir-birini baholaydi; o'zini baholash (Self-assessment) – o'quvchi o'z taraqqiyotini tahlil qiladi.

Shuni ta'kidlash joizki, bu metod chinakamiga dars va mashg'ulot jarayonini samarali va mazmunli qilib o'tkazishga yordam beradi. 5E modeli orqali o'tilgan bu darsda o'quvchilar: darsga qiziqish bilan kirishadi; yangi mavzuni mustaqil o'rganishga harakat qilishadi; tushunchalarni o'qituvchi yordamida aniq tushunishadi; real hayotda qo'llash orqali mustahkamlashadi; baholash orqali o'z bilimlarini sinab ko'rishadi.

Bu usul o'quvchilarni faol o'rganishga, mustaqil fikrlashga va o'z bilimlarini hayotiy vaziyatlarda ishlatishga o'rgatadi. Shu sababli, ingliz tili darslarida 5E modelini qo'llash juda samarali.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. B.Namdar, M.Kucuk. Preservice Science Teachers' Practices of Critiquing and Revising 5E Lesson Plans. Journal of Science Teacher Education. 2018, May.
2. Fatchul Fauzi, Ali Mustadi. Learner autonomy using 5e learning cycle. Universitas Negeri Yogyakarta, Indonesia, 2019.
3. Badalova Maqsuda Umarovna, Azamatova Dilafruz Saydig'aniyevna "Talimda 5E" 2024.